

ÖVERSIKTER OCH MEDDELANDEN.

I. Politik.

Konstitutionella frågor vid 1926 års riksdag. Bland årets konstitutionella frågor har knappast mer än en, frågan om ändring i vissa avseenden av departementsorganisationen, tilldragit sig något större intresse. I propositionen n:r 12 framlade Kungl. Maj:t ett förslag till ändring av lagen om statsdepartementen, vilket huvudsakligen innebar, att kyrkoärendena skulle överföras från ecklesiastik- till justitiedepartementet; därjämte skulle en av den ändrade försvarsorganisationen betingad, rent formell ändring i bestämmelsen om försvarsdepartementets verksamhetsområde vidtagas. Såsom motiv för förslaget om kyrkoärendenas överflyttning — en tanke, som tidigare framförts i vissa motioner samt i departementalkommitterades betänkande av år 1912 — framhölls, att ecklesiastikdepartementet för närvarande vore oproportionerligt betungat, vadan ett avskiljande av kyrkoärendena syntes önskvärt, samt att dessa ärenden lämpligen borde handläggas av justitiedepartementet, vilket behandlade de närstående kyrkolagsärendena. I anledning av denna proposition väcktes icke mindre än sex motioner, vari olika ändringar i departementsindelningen ifrågasattes; bland annat föreslogs inrättande av ett särskilt kyrkodepartement, indragning av handelsdepartementet samt förnyad utredning angående ärendenas fördelning mellan statsdepartementen.

I sitt yttrande rörande de olika förslagen (bet. n:r 12) gjorde K. U. gällande, att den förebragta utredningen i fråga om kyrkoärendenas ställning icke vore övertygande. Särskilt syntes det tvivelaktigt, huruvida icke genom dessa ärendens överflyttning till justitiedepartementet chefen för detta departement skulle erhålla en alltför stor arbetsbörda. Enligt utskottets mening borde en förnyad utredning beträffande departementsorganisationen företagas; såsom riktlinjer för en dylik utredning anvisade utskottet särskilt möjligheten av en sammanslagning av handels- och kommunikationsdepartementen samt behovet av en mera enhetlig handläggning av de kommunala ärendena. Utskottet hemställde därför, att riksdagen, med avslag å den kungl. propositionen, skulle anhålla om »en fullständigare och mera ingående utredning rörande ändrad departementsindelning med beaktande av

frågan, huruvida antalet departement kunde genom sammanslagning minskas». I en reservation yrkade samtliga socialdemokratiska ledamöter bifall till den kungl. propositionen, dock med den förändringen, att justitiedepartementet efter kyrkoärendenas överflyttning skulle benämnas justitie- och ecklesiastikdepartementet.

Utskottets utlåtande ledde i kamrarna till synnerligen ingående debatter. Resultatet blev, att första kammaren biföll utskottets hemställan, under det att andra kammaren anslöt sig till den till förmån för det kungl. förslaget avgivna reservationen. Då någon sammanjämkning icke var möjlig, hade alltså hela frågan förfallit.

En annan kungl. proposition, n:r 55, vari vissa formella ändringar i lagen om kommandomål föreslogos, — i nära anslutning till den i propositionen n:r 12 föreslagna ändrade bestämmelsen rörande försvarsdepartementet — blev likaledes avlagen. Även i detta fall röstade första kammaren för K.U:s avstyrkande hemställan, under det att andra kammaren, i anslutning till en socialdemokratisk reservation, röstade för det kungl. förslaget.

Intet av de många motionsvis framställda förslagen om grundlagsändringar eller utredning beträffande sådana har vunnit riksdagens bifall. Sålunda har K.U. avstyrkt och båda kamrarna avslagit motioner om bland annat indragning av militieombudsmannaämbetet och om ändrad arbetsfördelning mellan utskotten. Ett förslag om utredning angående införande av decisiv folkomröstning avvisades med ringa meningsskiljaktighet. Två motioner om utredning rörande ändring av 21 § regeringsformen i sådan riktning, att lagrådets granskningsrätt endast skulle omfatta lagförslagets formella och lagtekniska sida, avslagos under stark opposition från socialdemokratiskt håll. Under opposition från höger- och bondeförbundare avlogo båda kamrarnas vänstermajoriteter utredningsförslag rörande det politiska utskyldsstreckets återinförande (K.U:s utlåtande n:r 20). Nämnas kan även, att en av herr Lindhagen väckt, synnerligen omfattande motion om avhjälpande »av de aktuella bristerna i det nuvarande parlamentariska styrelsesättet i Sverige» utan närmare diskussion avslagits.

Den nära nog årligen återkommande frågan om avskaffande av censusbestämmelserna i fråga om valbarhet till riksdagens första kammare har även vid denna riksdag varit före. En motion i angiven riktning väcktes från socialdemokratiskt håll. Frågan fick denna gång särskilt intresse därigenom att K.U., som tidigare vid flera tillfällen tillstyrkt liknande motioner, nu i viss mån ändrade ståndpunkt (utlåtande n:r 26). Majoriteten av utskottets borgerliga representanter enade sig nämligen om ett yttrande, vari utskottet, under betoning av censusstreckens i vissa fall olämpliga konsekvenser, men under starkt framhållande av vikten att genom särskilda bestämmelser upprätthålla karaktärsskillnaden mellan kamrarna, föreslog skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, »att Kungl. Maj:t efter verkställd utredning ville, i avseende å grunderna för riksdagsordningens bestämmelser beträffande valbarhet till första

kammaren, inom den nuvarande fyraårsperioden framlägga förslag till sådana ändringar som, utan att utplåna karaktärsskillnaden mellan riksdagens båda kamrar, vore ägnade att tillföra första kammaren en allsidig sammansättning». Utskottets socialdemokrater hemställde i en reservation om bifall till motionen; en frisinnad representant avgav likaledes en reservation i denna riktning. Utskottets utlåtande, som kan sägas snudda vid det så kallade första-kammarproblemet utan att verkligen ingå på detsamma, blev i båda kamrarna föremål för livliga debatter. Resultatet blev, att första kammaren biföll utskottets hemställan, under det att andra kammaren med tämligen stor majoritet biföll motionen, vadan frågan alltså förföll. Utgången visar, att en anmärkningsvärd meningsskiljaktighet på denna punkt förelegat mellan det frisinnade partiets fraktioner i de båda kamrarna.

En rad motioner beträffande valsätt och valmetod ha även vid denna riksdag framställts. Främst märkas härvid i båda kamrarna väckt folkfrisinnade partimotioner, vari föreslagits utredning »i syfte att vid val till riksdagens andra kammare tillförsäkra de olika partierna mandat i förhållande till deras sammanlagda rösttal». Enligt motionerna skulle detta syfte vinnas antingen genom ett system med tilläggsmandat eller ock genom annat utjämningsförfarande. Motionerna avstyrktes av K.U. (utlåtande n:r 22) under hänvisning till de skäl mot införande av ett utjämningsförfarande av ett eller annat slag, som anförts i de s. k. proportionsvalssakkunnigas betänkande av den 18 april 1921. Utskottets hemställan bifölls i båda kamrarna mot det folkfrisinnade partiets röster. — I en annan motion, framförd av en liberal förstakammarrepresentant, påyrkades ändring av valsättet i motsatt riktning; utredning föreslogs nämligen om återgång till majoritetsval i enmansvalkretsar vid val till andra kammaren. K.U. avstyrkte utan närmare motivering förslaget; endast en reservant, utskottets socialdemokratiske vice ordförande, yrkade i huvudsak bifall till detsamma. Utskottets hemställan bifölls av båda kamrarna med överväldigande majoritet.

I en från socialdemokratiskt håll väckt motion föreslogs begäran om utredning rörande sådan ändring i lagen om val till riksdagen, att vid val till andra kammaren förutom partibeteckning endast underpartibeteckning — icke, såsom enligt 1924 års lagstiftning, jämväl fraktionsbeteckning — skulle få förekomma. Denna motion avstyrktes av konstitutionsutskottet, vars majoritet, såsom av den följande redogörelsen för kommunalförfattningsfrågorna vid årets riksdag framgår, tvärtom ansåg, att det 1924 genomförda systemet skulle komma till användning jämväl vid kommunala val och val av elektorer till första kammaren. Båda kamrarna beslöto i enlighet med utskottets hemställan.

I en mindre väsentlig punkt har riksdagen däremot begärt utredning angående ändring i vallagen och motsvarande kommunala valbestämmelser. I två inom andra kammaren väckta motoner påyrkades olika ändringar i 58 §, första stycket, i lagen om val till

riksdagen. I den ena motionen (II: 18) erinrades om, att gällande bestämmelse om uppehåll i val under gudstjänsttid är oklar, och påyrkades utredning om förtydligande av stadgandet; denna fråga har för övrigt nyligen diskuterats i denna tidskrift — Lundelius, Om stadgandena i vallagen (och kommunallagarna) om uppehåll i val under gudstjänsttid, häfte I 1926. I den andra motionen (II: 206) föreslogs utsträckning av tiden för valförrättningen. K.U. hemställde med anledning av motionerna om utredning i angivna hänseenden och båda kamrarna beslutade i enlighet med utskottets hemställan (riksdagens skrivelse n:r 44).

Åtskilliga traktatförslag ha genom kungl. propositioner förelagts riksdagen och av denna godkänts. Sålunda har riksdagen bifallit ett förslag om Sveriges anslutning för ytterligare tio år framåt till avtalet om den fasta mellanfolkliga domstolen. Förliknings- och skiljedomstraktater med Polen och Tjeckoslovakien ha godkänts. En längre gående konvention med Norge, Danmark och Finland angående fredligt avgörande av tvister, innefattande förbehållslösa avtal om skiljedomsförfarande, har jämväl vunnit riksdagens bifall. Slutligen har riksdagen även godkänt en mellan Sverige och Siam avslutad vänskaps-, och handels- och sjöfartstraktat.

Kommunalförfattningsfrågor De kommunala valbestämmelserna ha vid 1926 års riksdag.

i vissa hänseenden vid årets riksdag (enligt skrivelse n:r 238) underkastats en genomgripande revision. Denna har huvudsakligen gått ut på dels att möjliggöra sammanförandet av vissa kommunala val till en och samma valförrättning, dels att göra det vid andrakammarvalen genomförda systemet med underparti- och fraktionsbeteckningar tillämpligt även för de viktigare kommunala valens vidkommande.

I det förra hänseendet hade 1925 års riksdag (i skrivelse n:r 130) anhållit »om utredning och förslag till sådana ändringar i gällande förordningar, att val av kommunal- och stadsfullmäktige må kunna äga rum vid samma förrättning som val av landstingsmän». I anledning av denna skrivelse framlade Kungl. Maj:t vid årets riksdag två propositioner, n:r 107 och 108, vari föreslogos för det framställda önskemålets tillgodoseende erforderliga ändringar i vederbörande kommunallagar samt vissa följdändringar i lagen om val till riksdagen. Enligt förslaget skulle kommunal- och stadsfullmäktigeval kunna förläggas till samma dag som landstingsmannaval, liksom ock municipalfullmäktigval till samma dag som kommunalfullmäktigval, varvid valsammanföringen skulle göras beroende av kommunalt beslut med enkel majoritet i varje särskilt fall. De samfälliga valen skulle förrättas i samband med varandra sålunda, att röstberättigad, som ägde utöva rösträtt vid båda valen, vid ett och samma tillfälle skulle kunna avgiva sin röst vid vardera av desamma. I de båda propositionerna föreslogos därjämte vissa